

АДВОКАТУРАТА СЛЕД ПЪРВИЯ БЪЛГАРСКИ ЗАКОН ЗА АДВОКАТИТЕ

*Евгени Йочев**

*Посвещава се на 100-годишнината от създаването на
Съюза на българските адвокати*

Десет години след Освобождението в България няма специален закон за адвокатите. Отдавна назрялата нужда от такъв закон най-после намира решение благодарение на прозорливостта и настойчивостта на д-р Константин Стоилов, министър на правосъдието (20 август 1887 – 12 декември 1888 г.) в правителството на Стефан Стамболов (20 август 1887 – 19 май 1894 г.). Д-р Стоилов е автор на законопроекта за адвокатите, който внася на 11 ноември 1888 г. с писмо № 8155 за обсъждане от V Обикновено народно събрание.¹ Безспорна е неговата роля и за приемането на закона.

Като основни източници на законопроекта най-често се сочат Областният закон за адвокатурата на Източна Румелия и Законът за устройството на съдилищата (ЗУС) от 1883 г. (гл. X „За адвокатите“).² Д-р К. Стоилов отбелязва, че областният закон е „имал най-добрите резултати за тамкашното население“³. Без съмнение това е така. Неоснователно обаче се пренебрегват законопроектът за клетвените повереници (адвокатите) и законо-

* Доцент, д-р на историческите науки.

¹ Стенографски дневници на V ОНС, II РС, кн. III. С.: ДП, 1889, с. 57; ЦДА, Ф. 173 К, оп. 1, а. е. 218, л. 24, 25.

² Дневник на Областното събрание, IV РС. Стенографски протоколи. С.: Народно събрание, 1890, с. 315; Сборник на законите в Източна Румелия, № 2. Пловдив: Областна печ., 1883, 66–74; **Добчев, П.** Българската адвокатура 1878–2000. С.: Сиби, 2003, с. 56; **Йочев, Е.** Съдоустройството в България. История, принципи, институти (1879–1944). 2. доп. и прераб. изд. С.: Сноумод ДФ, 2015, 100–103; обн., ДВ, № 16 от 12 февруари 1883 г.

³ Стенографски дневници на V ОНС, II РС, кн. IV. С.: ДП, 1889, с. 40.

проектът за адвокатите, помощниците им и поверениците, както убедително се мотивира Б. Дряновски.⁴

В мотивите към законопроекта са разкрити причините за създаването му и неговите предначертания. Специално се отбелязва наличието на закони за адвокатите във всички цивилизовани страни. По традиция това е един от важните аргументи в подкрепа на всеки внесен нов законопроект. В случая посоченият аргумент е с особена тежест предвид състоянието на адвокатския институт в страната и намеренията на вносителя. Воден от разбирането, че „функциите на адвокатурата са почти толкова важни, колкото и ония на самите съдии“, д-р Стоилов формулира следните цели: 1) отнемането на „възможността адвокатската професия да се упражнява от личности, които нямат необходимите морални качества и подкопават репутацията на цялото адвокатско звание“; 2) „да способства (...) щото адвокатската професия да се упражнява само от лица, достойни за нея (...), като определя както правата, така и длъжностите на адвокатите, да отмахне всяка възможност за недобросъвестно отнасяне към интересите на съдебните се“ и 3) „запазване интересите на населението“. Подчертаването на мястото, ролята и важността на адвоката в правораздавателния процес, поставянето му наравно със съдията е основополагаща идея в законопроекта. Макар да не намира пълна реализация в него, тази идея остава цел на адвокатурата, знаме в нейната борба за самоорганизиране и самоконтрол, която завършва с приемането на Закона за адвокатите през 1925 година.

Без ни най-малко да пренебрегва образователния момент и „умствените качества“, д-р Стоилов поставя на първо място „нравствените качества“ на адвоката, защото вижда в тях основата на авторитета и силата на професията. От тази гледна точка той обосновава и развива идеята „адвокатите да съставляват една корпорация или едно дружество“, което да има „един вид самоуправление“ и дисциплинарна власт.⁵ По този начин мотивите не само очертават основните недостатъци в състава, организацията и дейността на адвокатурата, но посочват и пътищата за тяхното преодоляване.

⁴ В. „Славяни“, № 15 от 18 май 1884 г.; Дряновски, Б. История на Варненската адвокатура (1878–2015). Варна: Изд. „Славена“, 2015, 30–32.

⁵ Стенографски дневници на V ОНС, II РС, кн. IV, 39–40, 62.

В състава на V ОНС, което обсъжда законопроекта, влизат 38 адвокати, от които само трима са с юридическо образование. По предложение на народния представител Д. Коцов, подкрепен от Г. Ранчов, законопроектът е приет по принцип на първо четене и внесен в парламентарната правна комисия със задача „да го прегледа сериозно“. Комисията с председател Д. Свещаров прави малки, „не важни“ изменения. Въпреки че тези изменения засягат едни от най-важните текстове, комисията счита, че не е необходим доклад от нейна страна. Това се прави в нарушение на правилника и на утвърдената практика на Народното събрание. След кратка, но оживена и сериозна дискусия законопроектът е обсъден без доклад и приет окончателно на 22 ноември 1888 г.⁶ С пълно основание Г. Орошаков отбелязва: „Законът за адвокатите е една от най-трудните рожби на нашето законодателство“⁷.

За първи път със Закона за адвокатите (ЗА) се поставят едни по-разгърнати и конкретни изисквания към кандидатите за адвокати. Въвежда се задължителен изпит както за лицата, притежаващи свидетелство за завършено средно учебно заведение, така и за тези, които имат „поне трикласно образование и са практикували три години независимо, или при някой адвокат“ (чл. 4). Право да бъдат адвокати, без да държат изпит, получават: 1) „свършилите курса на правните науки“ в някое висше учебно заведение; 2) бивши министри; 3) лица, които до издаването на закона са били съдии, прокурори или техни помощници „непрекъснато не по-малко от четири години“ и 4) лица, занимаващи се с адвокатство в окръжните или в по-горните съдилища, които до издаването на закона „имат четири годишна адвокатска практика“ или общо „четири годишна съдийска и адвокатска практика“ при тези съдилища (чл. 5).⁸

Законодателят се съобразява с реалностите и предвижда различен ценз за различните групи. Прави впечатление, че министрите се освобождават от изпит и към тях не се поставят изиск-

⁶ Пак там, 44, 58–95; Пак там, кн. V. ДП, 1889, 36–50.

⁷ **Орошаков, Г.** Върху адвокатурата: Няколко бележки по повод на новия закон за адвокатите, вотиран от II редовна сесия на V-то обикн. нар. събрание. С.: Изд. „К. Т. Кушлев“, 1889, с. 4.

⁸ Вж. **Доковска, Д.** Първият закон за адвокатите от 22 ноември 1888 г. – Адвокатски преглед, 2008, № 11/12, 3–23.

вания за образование. Въпреки критиките към посочените разпоредби Н. Ников приема с известно снизхождение, че законът „донейде се приближава“ до тези в европейските държави, що се отнася до установяването „на един по-сериозен образователен и морален ценз“⁹.

Нов момент в закона е въвеждането на длъжността „адвокатски помощници“. Такива могат да бъдат адвокатите, които до издаването на закона „са практикували три години при мировите съдии“. Те имат право да адвокатстват само пред мировите съдилища и се приписват към едно от тях, но не влизат в състава на адвокатите и поради това не участват в избора на адвокатския съвет (чл. 6). Институтът на адвокатските помощници фактически позволява да се запази и дори да се увеличи броят на лицата без професионално образование.

Значително е разширен и конкретизиран списъкът на лицата (седем групи), които не могат да бъдат адвокати и адвокатски помощници. С приложение I към чл. 12 се въвежда адвокатската клетва, а с приложение II към чл. 16 се определят таксите за възнагражденията на адвокатите само по граждански дела като процент от „цената на иска“. Разпоредбите на чл. 22–29 определят задълженията на адвоката, които са насочени предимно към клиента и имат твърде ограничено и косвено отношение към правосъдието. Всяко лице, упражняващо адвокатската професия, носи углавна и дисциплинарна отговорност за умишлени действия във вреда на доверителя си или при откриване на неговите тайни. Единствено чл. 22 и чл. 26 установяват пряко и непосредствено задължения на адвоката спрямо правосъдието. Първият забранява на адвоката „да се отрече“ без уважителни причини от възложената му от съда защита, а вторият предвижда заличаване завинаги от списъците на адвокатите, ако адвокатът „се споразумее в вреда на доверителя си с неговия противник или ако прикупува процеси за своя сметка“. Тази неравнопоставеност между задълженията на адвоката към клиента и към правосъдието е следствие от състоянието на адвокатурата и неразвитите обществени отноше-

⁹ **Ников, Н.** Няколко думи върху адвокатурата в България. – В: Протоколи и реферати на Първия конгрес на българските юристи: Държан през м. юлий 1905 год. С.: Печ. на братя Патлови, 1906, с. 56.

ния. Това се вижда и от съдържанието на клетвата, която е концентрирана изцяло към запазване на интересите на доверителя и на лицата по възложените на адвоката дела.¹⁰ Липсата на разпоредби, които да определят и да подчертават обществената роля на адвокатурата, е съществена слабост на закона, която оказва негативно влияние върху развитието на адвокатурата.

Въпреки добрите намерения на автора му Законът за адвокатите не развива пълно и последователно идеята за корпоративно организирана адвокатска колегия като едно жизнеспособно цяло. Акцентът е поставен върху организирането на адвокатската професия в служба на частните интереси на клиентите, като пренебрегва в значителна степен значението и ролята на адвокатурата за правосъдието. Видимо в случая законодателят се ръководи повече от действителното състояние на съсловието, а не толкова от мисълта и грижата за неговия бъдещ облик. Законът дава право на окръжния съд в едно общо разпоредително заседание да постанови с мотивирано определение „или че се разрешава на просителя да бъде повереник или че му се недозволява“. Така адвокатският съвет е лишен от участие в приемането на адвокатите и в съставянето на адвокатската колегия. Адвокатският съвет няма отношение и към списъка на упражняващите адвокатската професия, който законът изисква да се попълва, съхранява и обявява публично от всеки окръжен съд, а Министерството на правосъдието (МП) да го обнародва в началото на годината в „Държавен вестник“. Начинът на организиране на адвокатската колегия и игнорирането на адвокатския съвет от този процес дават основание на С. Петков да констатира, че „в същност баро не съществува“, което прави адвокатския съвет „един чисто формален (...) висящ в въздуха институт (...) един книжен институт, който не е в състояние да върши нищо“¹¹. Този извод впоследствие напълно

¹⁰ ЦДА, ф. 173, оп. 1, а. е. 218, л. 21–42; Стенографски дневници на V ОНС, II РС, кн. IV, с. 40, 48; обн., ДВ, № 140 от 24 декември 1888 г.; вж. Закон за адвокатите. С.: Държавна печатница, 1888, 3–16; Закон за адвокатите. Вотиран и приет от Втората редовна сесия на V-то Обикновено Народно събрание и утвърден с Височайший указ № 342. С.: ДП, 1888; Закон за адвокатите от 22 ноември 1888 г. Висш адвокатски съвет. С.: Сиби, 2003, 8–22; **Добчев, П.** Цит. съч., 61–70.

¹¹ **Петков, С.** Устоите на адвокатурата. – Адвокатски преглед, 1924, № 8–9, с. 100.

се потвърждава от практиката. От друга гледна точка липсата на интерес у адвокатите, малкият брой учредени съвети и тяхната дейност показват, че адвокатурата не е готова да поеме съдбата си в свои ръце.

Налагането на дисциплинарни наказания на адвокатите се предоставя „на общото събрание на окръжния съд, към който са приписани“, или на адвокатския съвет, ако има такъв. Текстът на чл. 31 затвърждава убеждението, че законодателят отдава първостепенно значение на администрирането на адвокатурата от страна на окръжните съдилища и на правосъдното ведомство. При фактическото отсъствие на реални адвокатски колегии надзорът е свършено илюзорен, като се има предвид и липсата на интерес и време от страна на съдийството да се занимава с този въпрос. Затова този надзор не оказва съществено въздействие върху професионалното израстване и нравственото поведение на адвокатите.

Отстъплението от принципа на самостоятелност, самоуправление и свобода на адвокатската професия се вижда и от условието, предвидено за създаване на адвокатски съвет – към окръжния съд да се „причислят повече от седем души адвокати и поне три четвърти пожелаят това“ (чл. 38), както и от изискването повече от половината адвокати да присъстват на годишното общо събрание за избор на съвета, за да бъде то редовно (чл. 41). При подавяващото мнозинство на адвокатите практики, при липсата на съзнание за същността, целите на адвокатската професия и нейната обществена функция и при наличието на остра и неетична конкуренция постигането на подобен кворум е почти непостижимо, особено в големите градове. Събирането на адвокатите за провеждане на събрание е не само трудно осъществимо, но и направо невъзможно, както показва практиката. Законната форма за организиране на адвокатите, насочена и към тяхното професионално самосъзнание и възпитание, се оказва практически неосъществима и „свършено негодна“¹². Затова с основание проф. д-р Й. Фаденхехт вижда във факултативния избор на съвета при-

¹² Теодоров, Т. Нашите адвокати. – В. „Право“, № 28 от 24 април 1920 г., с. 362.

чината, по която повече от три десетилетия адвокатурата не успява да се организира в „автономна професионална колегия“¹³.

Поради посочените изисквания различните опити за формиране на адвокатски съвети по места претърпяват неуспех, а значителна част от малкото създадени съвети бездействат или имат твърде кратък живот. Други водят „печално съществуване и дейността им умира под натиска на професионалната инертност и обществена подавленост“¹⁴. Това показва, че мнозинството от адвокатите все още не осъзнава и не чувства необходимостта от професионално организиране и контрол.

Тази основна слабост на ЗА не дава възможност да се преодолеят недостатъците на адвокатурата. Потвърждава се предупреждението на Г. Орошаков, че „дори при съвместно прилагане“ законът „не ще може да внесе някакво съществено изменение и подобрене в личния състав на сегашната ни адвокатура“¹⁵.

Макар все пак да внася известни подобрения в уредбата на адвокатурата по отношение на подбора на адвокатите, техните задължения и др., като цяло законът не създава необходимите условия за стабилизирането на адвокатската професия и издигането ѝ на нужната висота. По тази причина през следващите години организационната и морална криза в адвокатурата се задълбочава.

След влизането на ЗА в сила (1 януари 1889 г.) адвокатите практики продължават да са преобладаващата част от съсловието. Не настъпват съществени промени и в техния морал и професионална етика. Налице е съществено разминаване между смисъла, който законът влага в понятието „практика“, и реалния смисъл, наложен от действителността. С основание Ив. Кутев отбелязва, че става дума за практика на хора, назначени „по партизански мотиви из казанджийски, кондуржийски или фурнаджийски среди“, за хора „тъпоумни, невежествени, шарлатани“¹⁶. Запазва се и дори се засилва негативното отношение на обществото към

¹³ **Фаденхехт, Й.** История на българската адвокатура. – В: 20 години Съюз на българските адвокати. С.: Съюз на българските адвокати, печ. „Б. Кожухаров“, 1940, с. 30.

¹⁴ **Йерусалимов, Б.** Адвокатурата и нейната съвременна организация в чужбина и у нас. – В: „Право“, № 35 от 25 юни 1921 г., с. 555.

¹⁵ **Орошаков, Г.** Цит. съч., с. 5.

¹⁶ В. „Съдебна хроника“, № 7–8 от 4 декември 1904 г., 1–2.

адвокатурата. Никола К. Ников дава за пример файтонджията на починалия княз Александър I Батенберг, който станал адвокат във Варна въпреки умението му „да подписва само името си и то с голяма мъка“. Той съобщава и за срещата си през 1891 г. в Севлиево с „един неграмотен селянин, облечен в селски дрехи и обут в цървули, който се навърта около адвокатските писалища и се хвали, че бил „вукат“ и дори ходил в „пилацията“, сиреч в русенската апелация“¹⁷.

Ако до обнародването на ЗА невежеството в адвокатурата е обективно предопределено, след него „то добива законна основа“¹⁸. Адвокатите практики, бивши занаятчии и писари, произлизащи от еснафските среди, без никакво или с твърде слабо образование, гледат на адвокатската професия като на „еснафско занятие“. Техният „чисто еснафски мироглед“ им пречи да разберат нейната същност и цели.¹⁹ Така проблемът, свързан с броя и морала на адвокатите практики, които дават образа на т.нар. адвокат невежа, не само не намира решение, но и става язва, опасна за адвокатурата и нейния обществен престиж.

Независимо от видимите недостатъци и слабости на ЗА, в продължение на повече от три десетилетия никой не издига глас за промяна – нито адвокатската общност, нито нейните представители в парламента, нито някоя политическа партия. Внесените изменения и допълнения до края на века отразяват стремежа да се отговори на нуждите на практиката и се отнасят основно до изискванията към бъдещите кандидати за адвокати. Прави впечатление тясното обвързване на тези изисквания с промените в ЗУС и извеждането на преден план на изискването за юридическо образование. При това едновременно с тази основна и водеща тенденция се предприемат стъпки и за намаляване на предвидения в закона ценз за адвокатите практики.

На 16 декември 1889 г. народните представители от V ОНС приемат предложението на кесаровския депутат адвокат Захари Градинаров и съкращават с по една година изискуемия стаж и в двете групи адвокати, които не подлежат на изпит. Основният ар-

¹⁷ Ников, Н. Цит. съч., с. 54.

¹⁸ Орошаков, Г. Цит. съч., с. 57.

¹⁹ Цанев, Хр. За адвокатската етика. – Юридически преглед, 1908, № 1, с. 32.

гумент е, че броят на адвокатите намалява поради страха от тежкия изпит, а освен това липсват кандидати с юридическо образование. Този акт, който министърът на правосъдието Д. Тончев определя като „незачитане на интересите на гражданите“²⁰, води до стабилизиране на адвокатите практики с всички негативни последици, произтичащи от това.

Важно значение за бъдещото развитие на правораздаването и на адвокатурата има Законът за изменение на чл. 98 ЗУС, който постановява, че „на длъжност по съдебното ведомство могат да бъдат назначени само такива пълнолетни български подданници, които са свършили правните науки в Висшето училище или в някой иностранен университет и са издържали държавен изпит“²¹. От държавен изпит се освобождават единствено юристите, завършили образованието си до 1 септември 1898 г.²¹ Законодателят е принуден да предприеме тази стъпка, от една страна, за да постави на равна основа правистите от Висшето училище в София и тези, идващи от различни европейски университети, а от друга – да затвори вратата за юристите, завършили в чужбина, без да имат средно образование. Освен това със Закона за признаване в Княжеството дипломите от чуждестранни висши училища от началото на 1898 г. всички дипломи, получени в чужбина, се легализират от Министерството на народното просвещение, като притежателите им задължително представят и свидетелство за завършено гимназиално образование от съответното учебно заведение, независимо дали то се намира у нас, или извън страната.²²

За да защити интересите на гражданите, законодателят предявява същото високо образователно изискване и спрямо адвокатите, като се ръководи от разбирането, че „самата теория без практика, при нормални условия, е по-малко вредителна у съдията или адвокати, от колкото една практика без никаква теоретическа почва, без висше образование“²². По този начин свързването в едно на честността с професионалната подготовка се издига като условие за „точността и солидността на извършената работа“

²⁰ Стенографски дневници на V ОНС, III РС, 434–437, 457; обн., ДВ, № 8 от 11 януари 1890 г.

²¹ Обн., ДВ, № 19 от 26 януари 1898 г.

²² Обн., ДВ, № 9 от 14 януари 1898 г.

от съдиите, прокурорите и адвокатите като гаранция, че те „няма да нанесат неизмерими вреди и щети на съгражданите си“, поверили им „най-скъпите интереси на човека: на правото и на честта“²³.

Със Закона за изменение, отменение и допълнение на чл. 4, 5, 6, 42–46 и 48 от Закона за адвокатите само се очертава политиката на Министерството на правосъдието по отношение на адвокатите. Според новия чл. 4 „адвокати занаят пред могат да бъдат само лица, които са свършили юридическите науки в Висшето училище или в някой иностранен университет и са издържали предвидения в чл. 98 на Закона за съдоустройството държавен изпит“. Това изискване налага отмяната на чл. 5, 6, 42, 43, 44, 45 и 46 от закона. Новата ал. 2 на чл. 48 постановява, че лицата, които са придобили правото на адвокат или помощник-адвокат до 1 септември 1898 г., „запазват тия качества и за напред с същите права, които са имали до сега, макар през това време да са заемали държавна или общинска длъжност“. С новата ал. 3 се внася уточнението, че измененията в закона, отнасящи се до държавния изпит, „не са прилагат до лицата, които са свършили правните науки до 1 септември 1898 г. Тези лица запазват правата си, които по настоящем имат“.

ЗУС от 12 януари 1899 г. утвърждава високите нови изисквания към кандидатите за адвокатска професия: юридическо образование, успешно издържан държавен изпит, свидетелство за две години съдебна практика или четири години практика при адвокат юрист. Свидетелствата се издават от надлежния окръжен съд или от адвокатския съвет – „гдето има такъв“ (чл. 110). Преди вписването на адвоката в списъка при съответния окръжен съд той „не може да упражнява професията“. Забранява се на кандидатите за адвокати „да се явяват като самостоятелни повереници на страните“. Те „могат да се явяват при първостепенните инстанции, като представители само от името на адвокатите, при които са записани и под тяхна пълна отговорност“. Този текст, както и изискванията за назначаване на адвокати на съдийска длъжност стават повод за оживена и остра дискусия по въпроса кои са по-важни – съдиите или адвокатите.

²³ Стенографски дневници на IX ОНС, II РС, кн. II. С.: ДП, 1898, 111–116, 289–292.

Едновременно с утвърждаването на новите, по-високи изисквания законът запазва правата както на адвокатите и помощник-адвокатите, придобити до 12 януари 1899 г., без да изисква „други условия“ от тях, така и на тези, които по някакви причини, „като напр. нахождението им на служба, не са могли да се възползват от тия права, или след като са се възползвали, престанали са да ги упражняват по същите причини“ (чл. 208). Със забележка към същата разпоредба се дават права на помощник-адвокати на съдиите практики, които до влизането на закона в сила имат 10 години съдийска служба или 4 години съдийска служба, но са със завършено трикласно образование.²⁴ През юли 1899 г. с първото изменение на закона лицата, завършили юридическо образование до 1 май с. г., а също и тези, започнали обучението си преди тази дата, но дипломирали се по-късно, се освобождават от държавен изпит.²⁵

Предвиденият изпит се оказва твърде труден – от една страна, поради слабата подготовка на кандидатите, а от друга – поради липсата на литература и отпечатани закони. Като отбелязва този факт, Д. Благоев съобщава, че той и Тр. Китанчев са били скъсани при първото им явяване на такъв изпит в Русе.²⁶

Въпреки направените изменения и допълнения в положителна насока Законът за адвокатите, както точно констатира С. Петков, „не можа да постави адвокатурата в състояние да отговори напълно на своето обществено предназначение – да бъде помощница на правосъдието“²⁷. Причината е, че законът и последващите му изменения, от една страна, запазват правата на адвокатите практики, а от друга – отново пренебрегват напълно основните начала на адвокатската професия: независимост на адвоката и

²⁴ ЦДА, ф. 173, оп. 1, а. е. 31, л. 11, 12; Стенографски дневници на IX ОНС, I РС, кн. II. С.: ДП, 1897, 91–94; **Йочев, Е.** История на законодателството на Княжество България. Русе: Печатна база при РУ „А. Кънчев“, 2006, 134–141; обн., ДВ, № 7 от 12 януари 1899 г.

²⁵ Обн., ДВ, № 148 от 13 юли 1899 г.

²⁶ **Благоев, Д.** Кратки бележки из моя живот. С.: Български писател, 1989, с. 259.

²⁷ **Петков, С.** История на Съюза на българските адвокати. – В: 20 години Съюз на българските адвокати. С.: Изд. на Съюза на българските адвокати, печ. „Б. Кожухаров“, с. 36.

професионален и морален самоконтрол. В резултат адвокатурата не се организира като обществено-служебна дейност, не се формира като едно самостоятелно организационно тяло, което се самоизбира, самоуправява и самоконтролира.

Наред с усъвършенстването на законодателната уредба се правят и първите стъпки за създаване на адвокатски съвети. На 24 септември 1897 г. в Пловдив е учреден първият адвокатски съвет в страната. В състава му влизат: Георги Юруков – председател, д-р А. Мавридис, Ф. И. Попов, Х. Танчев, Киров, Неделев и Кръстев. Приет е и Правилник на адвокатското тяло при Пловдивския окръжен съд, съдържащ 43 разпоредби. Според чл. 15 „освен правата и задълженията, предвидени в чл. 38 от закона за адвокатите, Адвокатският съвет има още за задача: установяване и поддържане колегиални отношения между адвокатите; запазване правата им и изпълнението на професионалните им длъжности; даване безплатна защита на бедните; прогресът на правната наука и въобще всичко, което интересува честта и достойнството на адвокатската професия“. Член 42 предвижда, че нарушителите на правилника „се наказват по дисциплинарен ред“. Две години по-късно в отчета на адвокатския съвет пред общото събрание (18 януари 1899 г.) се констатира липсата на напредък в уредбата на адвокатското дело в града и се поставя въпросът дали „да се продължава по нататък дейността на адвокат. съвет“. Една от причините е неплащането на встъпителното право и на годишните вноски от много адвокати.²⁸

На 11 октомври 1897 г., на събрание, свикано от председателя на Софийския окръжен съд Георги Писарев, е учреден и Софийският адвокатски съвет. За членове на съвета са избрани д-р Димитър Греков (председател), д-р Васил Радославов, д-р Сава Иванчев, д-р Стоян Данев, д-р Константин Помянов, Гаврил Орошаков и Иван Плакунов.²⁹ От всички тях единствен И. Плакунов е настрана от партиите и политиката. Една от първите задачи на съвета е изработването на правилник за дейността му. С тази задача е натоварен И. Плакунов. Намеренията на съвета и на

²⁸ Гочев, Я. История на Пловдивската адвокатура. В. Търново: Фабер, 2017, с. 99; Юридически преглед, 1898, № 9, 391–394; 1899, № 2, 182–183.

²⁹ Юридически преглед, 1897, № 18, с. 668.

автора са правилникът да бъде пълен и подробен, за да придобие общонационално значение. Правилникът се състои от 148 разпоредби, а съдържанието му предизвиква вниманието на специализираните издания.³⁰ На 8 октомври 1898 г. правилникът е изпратен на министъра на правосъдието Г. Згурев с молба „за утвърждаването му по установения ред“ и е утвърден с Указ № 28 от 12 февруари 1899 г., което му придава нормативна сила на задължителен акт за всички адвокатски съвети в страната. По всяка вероятност това е причината, поради която МП се отказва от намерението си да изработи такъв общ правилник.³¹ Член 4 допълва случаите, предвидени в чл. 7 ЗА, и постановява, че адвокати не могат да бъдат: „1) състоящите на правителствена, общинска или изборна служба, и 2) онези, които заемат в частна служба такива длъжности или ще приемат участие в такива видове търговия или же промишлена деятелност, които адвокатския съвет признава несъвместими с званието на адвоката“. Правата и задълженията на адвокатите са описани в 25 разпоредби (глава първа, чл. 9–33). Разпоредбата на чл. 27 „забранява на адвокатите да държат *мисии* и тем подобни лица, които да им донасят разни процеси“. Наред със случаите, указани в чл. 7 ЗА, чл. 61, т. 3 от правилника предвижда заличаването от списъка на адвокатите да става и в случаите, когато „адвокатът, по повод упражнение на професията си, е казал или обнародвал неща, което е противно на законите, на правилниците, на добрите нрави или е вредително на безопасността на държавата и на обществения ред или когато е нарушил уважението, което дължи на съдилищата и на властта“. Адвокатският съвет има задължението да назначи адвокати и адвокатски помощници за „безвъзмездно водение и защищаване на делата на лица, които се ползват с правото на сиромашия, признато тям от съдилищата“. Назначението на адвокатите по искане на съдещите се страни и на съдилищата се прави от адвокатския съвет „по ред, според списъка на адвокатите“. Адвокатът не може да откаже възложената му поръчка „без уважителни за това причини“³².

³⁰ Пак там, 1898, № 16, с. 677.

³¹ Пак там, 1899, № 2, с. 184.

³² Обн., ДВ, № 47 от 3 март 1899 г.; Правилник на Софийския адвокатски

Въпреки общоприетото положение, че Пловдивският адвокатски съвет е първият в страната, не можем да отменим факта, че на 18 септември 1892 г. във варненския вестник „Черно море“ е публикувана покана с дата 11 септември 1892 г., подписана от председателя на адвокатския съвет при Варненския окръжен съд Михаил Паничерски, с която адвокатите към съда се канят на 26 септември с. г. „за съставяне годишно събрание, съгласно чл. 40 и 41 от Закона за адвокатите и техните помощници“³³. Липсата на документи, посочващи точната дата на създаване на съвета и разкриващи неговата дейност, не поставят под съмнение горния публичен факт. Те са неоспоримо доказателство за това, че през 1892 г. във Варна вече е съществувал адвокатски съвет. М. Палангурски при представянето на М. Паничерски като един от участниците в Учредителното събрание в Търново пише, че Паничерски е председател на Варненския адвокатски съвет през 1891–1892 г.³⁴ Авторът не посочва откъде черпи сведения за първата година, но съобщението му ни дава основание да приемем, че на 26 септември 1892 г. действително е било проведено събрание на адвокатите при Варненския окръжен съд и по всяка вероятност съборанието е избрало нов председател на адвокатския съвет.

Учредените само няколко адвокатски съвета, и то години след приеманото на ЗА, показват, че адвокатите все още не осъзнават необходимостта от тях и не припознават в тяхно лице защитник на своите права и интереси. Сериозна пречка в това отношение се явяват политическите ангажменти и пристрастия на различните адвокати. Коментирайки ги, на 13 март 1893 г. д-р Константин Стоилов записва в своя дневник: „3 ч. Събрание на адвокатите за избор на съвет. Агитации: политически агитации на радославистите, егоистични на Данев и други за реклама. Никакъв резултат. Българска работа“³⁵. След неуспеха на този опит трябва

съвет. С.: Книгопечатница и литография на Янко С. Ковачев, 1898 (проект – б. а.); Правилник на Софийския адвокатски съвет. С.: Окр. съд. Адвокатски съвет, 1899; вж. Юридически преглед, 1899, № 2, с. 183.

³³ В. „Черно море“, № 59 от 18 септември 1892 г.; Дряновски, Б. Цит. съч., 35–36.

³⁴ Палангурски, М. Учредителите. Участниците в Учредителното народно събрание в Търново, 10.II. – 16.IV.1879 г. Енциклопедичен справочник. С.: Сиби, 2014, 200–201.

³⁵ Стоилов, К. Дневник. Част II. С.: УИ „Св. Климент Охридски“, 1996, с. 170.

да минат още четири години до създаването на съвета. След като на софийските адвокати са необходими 10 години, за да изберат своя съвет, защо да се учудваме, че в провинцията нещата се случват още по-бавно и трудно?

Все пак началото на този процес свидетелства за ново отношение на адвокатурата към собствените ѝ проблеми и пътищата за тяхното решаване. Съдържанието на приетите правилници показва ясно, че адвокатурата търси посоката на своето самостоятелно развитие и вижда основата за него в самоорганизацията и в дисциплинарите мерки.

Големият брой на адвокатите практики, липсата на каквото и да е контрол и на санкции при нарушаване на професионалната етика и морал, стремежът към материална стабилност и бързо забогатяване водят до изнамирането и масовото прилагане на различни средства, начини и форми за спечелване на клиенти. Особено широко приложение получава използването на т.нар. мисити (посредници) или копои (улични комисионери). Това са специално наети хора или ангажирани служебни лица (писари и секретари в съда, служители в различните администрации) със задача да привличат клиенти на адвоката срещу определено възнаграждение. Миситликът и копойството се прилагат така повсеместно, че се приемат едва ли не за нещо нормално и неизбежно. Няма организирана и масова съпротива срещу тях от страна на самото съсловие и съдилищата.

Изключенията са малко, но важни. На 29 януари 1898 г. с Окръжно № 3 Пловдивският адвокатски съвет оповестява решението си от 18 януари „да се подлага на дисциплинарно наказание всеки адвокат и адвокатски помощник, които се уловят, че си служат с копои“³⁶. Адвокатският съвет стига до извода, че копоите съществуват единствено и само благодарение на готовността на адвокатите да използват техните услуги, и счита, че премахването на тази практика е в интерес на адвокатите, на обществото и на престижа на адвокатската професия.³⁶

Месец по-късно, на 4 март 1899 г., Варненският адвокатски съвет под председателството на Никола Канев също обсъжда този проблем и взема следните решения: „1. Да се отстранят служащите, които се занимават с миситлик; 2. Забранява сдружаванията

³⁶ Юридически преглед, 1898, № 4, 189–190.

на адвокати с лица не адвокати. Забранява се на адвокатите да държат в писалищата си други лица освен писари, слуги или съдружници; 3. Забранява на един адвокат да поема воденето на дело, по което е упълномощен друг адвокат без съгласието на последния или с разрешение на Адвокатския съвет³⁷. Посочените мерки свидетелстват за стремежа да се ограничи и преустанови прилагането на този противоречаш на морала и професионалната етика начин на набиране на клиенти. Липсата на документи не позволява да се види резултатът от изпълнението на решенията. Но дори само фактът, че този проблем се поставя публично, е достатъчно доказателство за критичното отношение към съществуващата практика.

След влизането в сила на ЗА възникват сериозни проблеми с верността и пълнотата на списъците на адвокатите, приписани към отделните окръжни съдилища. Според Н. Ников официалният списък, който се публикува в „Държавен вестник“, е „неточен поради немарливото му състояние“³⁸. С. Петков го нарича „по скоро поменик, отколкото списък на действителните членове на едно баро“, и отбелязва, че той съдържа много „мъртви души“.³⁹ М. Иванов съобщава за „сериозни погрешки“ и посочва, че в списъка за 1893 г. се съдържат имена на хора, които две и повече години заемат високи съдийски длъжности.⁴⁰ Причината е в недостатъчния контрол от страна на съдилищата и в незаинтересоваността и безразличието на самите адвокати, които не изпълняват задължението си при преместване или напускане на професията да информират съответния съд (чл. 29). Това принуждава МП да изготви редица окръжни, за да внесе яснота относно съдържанието и целите на списъците, задълженията на адвокатите и на председателите на окръжните съдилища.⁴¹

³⁷ Дряновски, Б. Цит. съч., с. 38.

³⁸ Ников, Н. Цит. съч., с. 58.

³⁹ Петков, С. Устоите на адвокатурата. – Адвокатски преглед, 1924, № 8–9, с. 100.

⁴⁰ Юридически преглед, 1894, № 6, с. 285.

⁴¹ Сборник от окръжни предписания на Министерството на правосъдието: кн. VIII за 1892 година. С.: ДП, 1893, 45; кн. XII за 1896 година. С.: ДП, 1897, 47–48; Сборник от окръжни предписания и други разпореджия на Министерството на правосъдието: кн. XXI през 1905 година С.: ДП, 1906, 44–45; кн. XXII и XXIII през 1906 и 1907 година. С.: ДП, 1908, с. 39, 112; обн., ДВ, № 66 от 24 март 1900 г.; Добчев, П. Цит. съч., 105–108.

На 1 януари 1890 г. общият брой на адвокатите (280) и на помощник-адвокатите (142) е 422. Сред адвокатите само 32-ма са с юридическо образование (11,43 %), а практиците са 88,57 % (248). Адвокатите практики и помощник-адвокатите общо са 390. От тях 237 са с адвокатска практика, 105 имат както съдийска, така и адвокатска практика, 43 са със съдийска практика и петима са бивши министри. Докторите по право са 11.

За десетилетието (1890 – 1899 г.) общият брой на адвокатите нараства от 422 на 717 (1,7 пъти), а на помощник-адвокатите – от 142 на 174 (1,2 пъти). Впечатлява ръстът на адвокатите с юридическо образование – от 32 на 262 (8,2 пъти), и те вече са 1/3 от упражняващите адвокатската професия. Една важна тенденция, която показва правилността на промените в закона и открива нови възможности пред развитието на адвокатурата и реализирането на нейната обществена функция, независимо от обстоятелството, че адвокатите практики остават мнозинство и продължават да дават облика на професията.

В началото на 90-те години на XIX в. най-многобройни са адвокатските колегии в София (50 адвокати), Пловдив (28), Русе (23), Велико Търново (18) и Сливен (17). Като цяло за страната на един адвокат се падат: в Русе – 1182 жители, в Пловдив – 1194, в Сливен – 1229, в Стара Загора – 1352, в Свищов – 1560, в Разград – 1622, във Видин – 1641, в Татар Пазарджик – 1740, в Плевен – 1788, във Варна – 1943. Извън горната граница са Шумен – 2573 жители на един адвокат, и Хасково – 2365 жители. Много под долната граница са София – 608 жители на един адвокат, и Велико Търново – 629 жители.

Едно сравнение с някои европейски столици и градове показва следното⁴²:

Град	Брой жители	Общ брой адвокати	Брой жители на 1 адвокат
Виена	1 365 000	731	1850
Прага	183 000	216	850
Краков	75 500	62	1210
Триест	122 000	60	2033

⁴² Юридическо списание, 1891, № 9–10, 393–394.

Докато София и Велико Търново са значително под горните показатели, включително и на Прага, в останалите градове на страната броят жители на един адвокат е сходен с този на посочените европейски градове.

Законодателната уредба на адвокатурата до края на XIX век, от една страна, създава условия в бъдеще адвокатската професия да бъде достъпна само за лица, завършили юридическо образование и издържали държавен изпит, а от друга – запазва правата на адвокатите и помощник-адвокатите практики, включително и на тези, заемали държавни и общински длъжности.